

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 182/2025 vp** eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi poliisilakia (872/2011), henkilötietojen käsittelystä poliisi-toimessa annettua lakia (616/2019) sekä eräitä muita lakeja näissä laeissa säädettyjen tiedon-saantia ja tietojen luovutusta koskevien säännösten muuttamiseksi niin, että ne nykyistä parem-min mahdollistaisivat poliisin ja muiden rikostorjuntaviranomaisten tietojenvaihdon muiden vi-ranomaisten kanssa muun muassa rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittä-miseksi.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Esityksessä ehdotetun sääntelyn valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin lähtökohdat

1. Esityksessä ehdotetun sääntelyn tavoitteena esityksen (s. 37) mukaan on, että poliisilain ja poliisin henkilötietolain sääntely mahdollistaisi tehokkaan ja toimivan tiedonvaihdon poliisin ja muiden viranomaisten sekä poliisin ja yksityisten tahojen välillä erityisesti rikostorjunnan tehos-tamiseksi ja yhteiskunnan turvallisuuden takaamiseksi.

2. Ehdotettu sääntely on keskeisesti merkityksellistä perustuslain (731/1999) 10 §:ssä turvatus yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta.

3. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan mukaan on lähtökohtaisesti riittävää perustuslain 10 §:n 1 momentin kannalta, että sääntely täyttää EU:n yleisessä tietosuoja-asetuksessa asetetut vaatimukset. Valiokunnan mukaan henkilötietojen suoja tulee turvata ensisijaisesti EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen ja kansallisen yleislainsäädännön nojalla. Kansallisen erityislainsäädännön säätämiseen tulee siten suhtautua pidättyvästi ja rajata sellainen vain välttämättömään tietosuoja-asetuksen salliman kansallisen liikkumavaran puitteissa (ks. PeVL 14/2018 vp, s. 4–5).

4. Perustuslakivaliokunnan mukaan on kuitenkin selvää, että erityislainsäädännön tarpeellisuutta on arvioitava myös tietosuoja-asetuksen edellyttämän riskiperustaisen lähestymistavan mukaisesti kiinnittämällä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin uhkiin ja riskeihin. Mitä suurempi riski käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä perustellumpaa on yksityiskohtaisempi sääntely. Tällä seikalla on erityistä merkitystä arkaluonteisten tietojen käsittelyn osalta (ks. PeVL 14/2018 vp, s. 5).

5. Perustuslakivaliokunta on suhteellisen usein arvioinut tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevan sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (ks. esim. PeVL 13/2023 vp, 15 kohta, PeVL 96/2022 vp, 15 kohta ja PeVL 89/2022 vp, 12 kohta) perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Tällöin valiokunta on kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen (esim. PeVL 15/2018 vp, s. 39). Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta tarpeellisiin tietoihin, jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus tietojen välttämättömyydestä jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 11/2024 vp, 12 kohta ja PeVL 13/2023 vp, 15 kohta ja PeVL 17/2016 vp, s. 2–3).

6. Valiokunta on antanut erityistä merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan ehdotetun sääntelyn täsmällisyyttä ja sisältöä. Mikäli ehdotetut säännökset tietojen luovutuksesta ovat kohdistuneet myös arkaluonteisiin tietoihin, on tavallisen lain säätämisyjärjestyksen käyttämisen edellytyksenä ollut sääntelyn täsmentäminen selostetun perustuslakivaliokunnan viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä koskevan käytännön mukaiseksi (PeVL 38/2016 vp, s. 3). Valiokunta ei toisaalta ole pitänyt hyvin väliä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin (ks. esim. PeVL 89/2022 vp, 12 kohta, PeVL 71/2014 vp, s. 3/I, PeVL 62/2010 vp, s. 4/I ja PeVL 59/2010 vp, s. 4/I).

7. Lisäksi on huomattava, että henkilötietojen suojan suhteen on keskeisesti kiinnitettävä huomiota Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöön ja etenkin asiaa koskevaan EU-oikeuteen sekä EU-tuomioistuimen ratkaisukäytäntöön. Tässä suhteessa esityksen suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä koskevat perustelut (s. 117–136) ovat suhteellisen kattavat.

Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä

8. Esityksen sisältämän 1. lakiehdotuksen 4 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan poliisilla olisi päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä

rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi tai henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka pidätettäväksi, vangittavaksi tai kiinniotettavaksi määrätyn etsintäkuulutetun tavoittamiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä.

9. Suhteessa voimassa olevaan poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momenttiin tietojensaantioikeus olisi mahdollinen rikosten ennalta estämiseksi, kun voimassa olevan säännöksen mukaan kysymys on tietojensaantioikeudesta rikoksen estämiseksi. Voimassa olevassa säännöksessä ei myöskään säädetä tietojensaantioikeudesta rikosten paljastamiseksi. Voimassa olevan säännöksen muotoilu ”rikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi” kytkee tietojensaantioikeuden tiettyyn henkilöön ja konkreettiseen rikostapahtumaan.

10. Ensinnäkin on huomattava, että rikosten ennalta estämisessä on kysymys huomattavasti laajemmasta ja väljemmin määritellystä tietojensaantioikeudesta kuin tietojensaantioikeudessa rikoksen estämiseksi (ks. myös HE, s. 67). Esityksen (s. 67) perustelujen mukaan ilmaisulla ”rikosten ennalta estämiseksi” tavoitellaan preventiivisyyttä, jossa potentiaalisiin rikosentekijöihin vaikutetaan jo ennen kuin rikos on tapahtunut.

11. Ehdotettua muutosta voidaan pitää ongelmallisena perusoikeuksiin puuttuvan sääntelyn oikeasuhtaisuuden sekä tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden kannalta. Selvää nähdäkseni on, että ehdotettu säännös tältä osin mahdollistaisi hyvin laajan tietojensaannin yksityiseltä yhteisöltä ja yksityiseltä tilanteissa, joissa käsillä ei ole konkreettista ja yksilöityä rikostunnusmerkistöön kytkeytyvää epäilyä vaan kysymys olisi hyvin laajasti määriteltynä rikostorjuntaan kytkeytyvästä tietojensaantioikeudesta. Merkitystä on myös sillä, että ehdotettu muotoilu on monikkumuotoinen ”rikosten ennalta estämiseksi”, mikä mahdollistaa huomattavasti väljemmän tietojensaantioikeuden kuin voimassa oleva yksikkömuotoinen ”rikoksen estämiseksi”. Ehdotettua sääntelyä olisi nähdäkseni välttämättä täsmennettävä.

12. Toiseksi ehdotettua sääntelyä voidaan pitää ongelmallisena siksi, että tietojensaantioikeus koskee säännöksessä mainittujen tarkoitusten kannalta ”tarvittavia tietoja”. Ehdotettua tietojensaantioikeutta ei näin ole sidottu tietojen välttämättömyyteen säännöksessä mainittujen tarkoitusten kannalta. Näin ei toisaalta ole tehty myöskään voimassa olevassa poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentissa.

13. Edellä todetun mukaisesti perustuslakivaliokunta on arvioinut usein tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevan sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (ks. esim. PeVL 89/2022 vp, 12 kohta). Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojen luovuttamismahdollisuus ovat valiokunnan mukaan voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta ”tarpeellisiin tietoihin”, jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus ”tietojen välttämättömyydestä” jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 11/2024 vp, 12 kohta ja PeVL 13/2023 vp, 15 kohta).

14. Edellä todetussa suhteessa on huomattava, että 1. lakiehdotuksen 4 luvun 3 §:n 1 momentti mahdollistaa tietojensaannin muun muassa pankkisalaisuuden estämättä. Esityksen (s. 68) perustelujen mukaan kysymys voisi olla muun muassa etsintäkuulutetun jäljittamisestä pyytämällä pankkikortin käyttötietoja. Perustuslakivaliokunta on aikaisemmassa

lausuntokäytännössään katsonut, että pankkisalaisuus ei ole yksityiselämän suojan ydinalueeseen kuuluva seikka (PeVL 14/2002 vp, s. 4/II, PeVL 7/2000 vp, s. 4/I). Sittemmin valiokunta on arvioinut uudelleen yksityiselämän suojan ydinalueen merkitystä. Valiokunnan mukaan mitä suuremmassa määrin yksityisten ihmisten maksuliikenne siirtyy käteisen rahan käytöstä pankkitilin välityksellä tapahtuvaan maksuliikenteeseen, sitä yksityiskohtaisemman kuvan henkilön yksityiselämästä voi muodostaa pankkitilin tilitapahtumista. Tilitapahtumista voi ilmetä suoraan jopa arkaluonteisia tietoja, kuten tietoja uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyydestä tai terveydenhuoltopalvelujen käytöstä. Valiokunnan mukaan luonnollisen henkilön yksityiskohtaiset tilitiedot rinnastuvat tämän johdosta yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluviin arkaluonteisiin tietoihin (esim. PeVL 48/2025 vp, 8 kohta, PeVL 21/2025 vp, 5 kohta ja PeVL 48/2018 vp, s. 4).

15. Perustuslakivaliokunta on painottanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn aiheuttamia uhkia. Valiokunnan mielestä arkaluonteisia tietoja sisältäviin laajoihin tietokantoihin liittyy tietoturvaan ja tietojen väärinkäyttöön liittyviä vakavia riskejä, jotka voivat viime kädessä muodostaa uhan henkilön identiteetille (ks. PeVL 13/2016 vp, s. 4, PeVL 14/2009 vp, s. 3/I). Myös EU:n yleisen tietosuojasetuksen 51 johdantokappaleen ja rikosasioiden tietosuojadirektiivin 37 johdantokappaleen mukaan erityisiä henkilötietoja, jotka ovat erityisen arkaluonteisia perusoikeuksien ja -vapauksien kannalta, on suojeltava erityisen tarkasti, koska niiden käsittelyn asiayhteys voisi aiheuttaa huomattavia riskejä perusoikeuksille ja -vapauksille. Valiokunta on tämän johdosta kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on rajattava täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään ja sääntelyn on oltava EU:n tietosuojalainsäädännön mahdollistamissa puitteissa yksityiskohtaista ja kattavaa (esim. PeVL 5/2025 vp, 6 kohta, PeVL 65/2018 vp, s. 45, PeVL 15/2018 vp, s. 40).

16. Edellä todetun perusteella ehdotettua sääntelyä olisi nähdäkseni välttämättä täsmennettävä niin, että tietojensaantioikeus kytkettäisiin välttämättömyyttä koskevaan edellytykseen suhteessa säännöksessä mainittuihin tietojensaantioikeuden tarkoituksiin.

17. Kolmanneksi on huomattava, että ehdotetussa sääntelyssä ei millään tavalla täsmennetä, mihin yksityiseen yhteisöön tai henkilöön tietojensaantioikeus kohdentuisi. Sanonnallisesti sääntely vaikuttaa mahdollistavan tietojensaannin miltä tahansa yksityiseltä yhteisöltä ja keneltä tahansa yksityishenkilöltä. Sääntelyä olisi tässä suhteessa välttämätöntä täsmentää.

18. Edellä todettu koskee soveltuvien osin myös 3. lakiehdotuksen 20 §:ää (jossa jo tosin sen voimassa olevassa muotoilussa käytetään ilmaisua ”rikoksen ennalta estämiseksi”, joskin yksikkömuodossa (”rikoksen”), kun ilmaisu ehdotetaan muutettavaksi monikkomuotoiseksi (”rikosten”)) ja 5. lakiehdotuksen 2 luvun 14 §:ää.

Tietojen saanti sosiaali- ja terveydenhuollosta

19. 1. lakiehdotuksen 4 luvun 5 §:ssä säädettäisiin tietojen saannista sosiaali- ja terveydenhuollosta. Ehdotetun säännöksen 1 momentin mukaan sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, poliisilla olisi oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023) tarkoitetulta palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä salassapitosäännösten estämättä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tietyinä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin

rangaistus on vähintään kaksi vuotta. Ehdotetun säännöksen 1 momentin 2 ja 3 kohdassa säädettäisiin lisäksi eräistä muista rikoksista, joiden suhteen tietojensaantioikeus olisi mahdollinen, vaikka sanotuista rikoksista säädetty enimmäisrangaistus on alhaisempi kuin kaksi vuotta vankeutta.

20. Tieto henkilön läsnäolosta sairaalassa on viranomaisten julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 25 kohdan perusteella salassa pidettävä (ks. esim. KHO 2024:80, 36 kohta). Henkilön terveyttä koskeva tieto on EU:n yleisen tietosuojasetuksen 9 artiklassa ja rikosasioiden tietosuojalain (1054/2018) 11 §:ssä tarkoitettu erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluva tieto. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on arvioinut erityisesti arkaluonteisten tietojen käsittelyn sallimisen koskevan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 37/2013 vp, s. 2/I), minkä vuoksi esimerkiksi tällaisia tietoja sisältävien rekisterien perustamista on arvioitava perusoikeuksien rajoitusedellytysten, erityisesti rajoitusten hyväksyttävyyden ja oikeasuhtaisuuden, kannalta (PeVL 29/2016 vp, s. 4–5 ja esim. PeVL 21/2012 vp, PeVL 47/2010 vp sekä PeVL 14/2009 vp). Valiokunta on antanut merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevan sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (ks. esim. PeVL 14/2018 vp, s. 5 ja PeVL 38/2016 vp, s. 3).

21. Ehdotettu sääntely koskisi ennen muuta arkaluonteisia tietoja koskevaa laajaa tiedonsaantioikeutta ja kokonaisuutena arvioiden sääntely muodostuu tässä suhteessa ennen muuta perusoikeuksiin puuttuvan sääntelyn oikeasuhtaisuutta koskevan vaatimuksen kannalta ongelmalliseksi.

22. Ensinnäkin voidaan todeta, että 1. lakiehdotuksen 4 luvun 5 §:ssä ei tarkemmin säädettäisi siitä, kenen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa olemista koskevaa tietoa tiedonsaantioikeus koskisi. Kun kysymys on 1. lakiehdotuksen 4 luvun 5 §:n 1–3 kohdassa tarkoitettujen rikosten paljastamiseksi ja selvittämiseksi tapahtuvasta tiedonsaannista, kysymys oletettavasti olisi rikoksesta epäilytä koskevasta tietojen saannista. Säännöksen sanamuodon mukaan tietojensaantioikeus voisi kuitenkin koskea myös muuta henkilöä, esimerkiksi asianomistajaa tai todistajaa tai jopa ulkopuolista henkilöä, kunhan ehdotetussa säännöksessä asetetut muut edellytykset täyttyvät. Ehdotetun tietojensaantioikeuden henkilöllistä ulottuvuutta olisi syytä perusoikeuksiin puuttuvan sääntelyn tarkkarajaisuuteen ja täsmällisyyteen sekä oikeasuhtaisuuteen liittyvistä syistä syytä täsmentää.

23. Toiseksi on huomattava, että tietojensaantioikeus koskisi kaikkia niitä rikoksia, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta. Sääntelyä on tältä osin arvioitava ennen muuta perusoikeuksiin puuttuvan sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta ottaen huomioon, että perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (esim. PeVL 14/2018 vp, s. 5 ja PeVL 3/2017 vp, s. 5).

24. Vähintään kahden vuoden enimmäisrangaistuksen asettaminen tiedonsaannin edellytykseksi on sinänsä täsmällistä ja tarkkarajaista, mutta johtaa perusoikeuksiin puuttuvan oikeasuhtaisuuden kannalta ongelmalliseen sääntelyyn, koska tietoja voitaisiin saada hyvin monen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Kysymykseen tulisi esimerkiksi rikoslain 11 luvun 10 §:ssä tarkoitettu kiihottaminen kansanryhmää vastaan, 16 luvun 11 §:ssä tarkoitettu liiketoimintakiellon rikominen, 17 luvun 11 §:ssä tarkoitettu uskonnonharjoituksen estäminen, 29 luvun 5 §:ssä

tarkoitettu avustuspetos ja 51 luvun 1 §:ssä tarkoitettu sisäpiirintiedon väärinkäyttö. Esimerkkien valossa on selvää, että tiedonsaantioikeus koskisi huomattavan laajaa joukkoa erilaisia rikoksia, joiden suhteen voidaan vähintään kysyä, onko sanotunlainen tietojensaantioikeus millään muotoa välttämätön.

25. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että toisenlaisessa sääntely-yhteydessä eduskunnan perustuslakivaliokunta on pitänyt kahden vuoden enimmäisrangaistukseen perustuvaa luottamuksellisen viestin suojaan puuttuvaa mahdollisuutta hyödyntää ylimääräistä tietoa ongelmallisena (PeVL 66/2010 vp, s. 10 ja PeVL 32/2013 vp, s. 5–7), minkä vuoksi sääntelyä oli valiokunnan mukaan muutettava. Voimassa oleva ylimääräisen tiedon käyttöä koskeva sääntely mahdollistaakin ylimääräisen tiedon käytön silloin, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta (ks. pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentti). Sääntely osoittaa, että eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä, joskin osin toisenlaisessa sääntely-yhteydessä, vähintään kahden vuoden enimmäisrangaistukseen perustuvaa viranomaisen toimivaltuutta on perusoikeuksiin puuttuvan sääntelyn suhteen pidetty ongelmallisena.

26. Edellä todettu huomioon ottaen vaikuttaa nähdäkseni siltä, että sääntelyä ei ole rajattu vain välttämättömään, vaikka sääntely mahdollistaa arkaluonteisten tietojen saamisen.

27. Edelleen on huomattava, että 1. lakiehdotuksen 4 luvun 5 §:n 2–3 kohdan mukaan poliisi voisi saada tiedon sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on vähemmän kuin kaksi vuotta. Ehdotetun säännöksen 3 kohdassa tarkoitettujen rikosten (alla i–n kohdat) suhteen edellytettäisiin lisäksi, että teko kohdistuu sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajaan tai siellä asioivaan tai työskentelevään henkilöön. Sanotut kohdat koskisivat seuraavia rikoksia, joiden rangaistusasteikot ovat seuraavat:

- a) seksuaalinen ahdistelu (rikoslain 20 luvun 6 §): sakkoa tai vankeutta 6 kuukautta;
- b) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (rikoslain 20 luvun 8 §): sakkoa tai vankeutta enintään 6 kuukautta;
- c) lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin (rikoslain 20 luvun 18 §): sakkoa tai vankeutta enintään 1 vuosi;
- d) lievä pahoinpitely (rikoslain 21 luvun 7 §): sakkoa;
- e) vammantuottamus (rikoslain 21 luvun 10 §): sakkoa tai vankeutta enintään 6 kuukautta;
- f) pelastustoimen laiminlyönti (rikoslain 21 luvun 15 §): sakkoa tai vankeutta enintään 6 kuukautta;
- g) liikenneturvallisuuden vaarantaminen (rikoslain 23 luvun 1 §): sakkoa tai vankeutta enintään 6 kuukautta;
- h) rattijuopumus (rikoslain 23 luvun 3 §): sakkoa tai vankeutta enintään 6 kuukautta;
- i) järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen (rikoslain 17 luvun 6 §): sakkoa tai vankeutta enintään 6 kuukautta;
- j) varkaus (rikoslain 28 luvun 1 §): sakkoa tai vankeutta enintään 6 kuukautta;
- k) näpistys (rikoslain 28 luvun 3 §): sakkoa;
- l) kavallus (rikoslain 28 luvun 4 §): sakkoa tai vankeutta enintään 1 vuosi 6 kuukautta;
- m) vahingonteko (rikoslain 35 luvun 1 §): sakkoa tai vankeutta enintään 1 vuosi;
- n) toisen vakavaan vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapito (rikoslain 41 luvun 7 §): sakkoa tai vankeutta enintään 1 vuosi.

28. Ehdotusta perustellaan (HE, s. 130) tältä osin sillä, että suurin osa rikoksista luetelluista loukkaa perustuslain 7 §:ssä turvattuja oikeuksia, minkä lisäksi kysymys olisi esityksen mukaan yleisen ja yksityisen edun kannalta tarkoituksenmukaisesta sääntelystä. Esityksessä (s. 131) on esimerkiksi katsottu perustelluksi, että poliisilla on mahdollisuus selvittää sosiaali- ja terveydenhuollon toimitiloissa tapahtuneita omaisuusrikoksia omaisuuden arvosta riippumatta. Esityksen mukaan esimerkiksi tilanteessa, jossa sairaalassa asioivalta anastetaan puhelin, erottelu varkauden ja näpistykseen voisi johtaa siihen, että poliisi saisi säännöksen tarkoittaman tiedon vain, jos kysymyksessä on riittävän arvokas puhelin. On kuitenkin huomattava, että näpistyksistä valtaosa kohdistuu huomattavasti vähemmän arvokkaaseen omaisuuteen, kuten esimerkiksi elintarvikkeisiin, alkoholijuomiin tai vaatteisiin. Myös tällaiset näpistykset tulisivat ehdotetun tiedonsaantia koskevan sääntelyn soveltamisalaan, jos välttämättömyyttä ja teon kohdistumista koskevat edellytykset täyttyvät.

29. Ehdotettu sääntely on sinänsä asianmukaisesti sidottu välttämättömyyttä koskevaan vaatimukseen, minkä lisäksi 1. lakiehdotuksen 5 §:n 3 kohdassa tarkoitettu teon kohdentumista sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajaan tai siellä asioivaan tai työskentelevään henkilöön koskevalla edellytyksellä on merkitystä ehdotetun sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta. Ilman mainittua edellytystä ehdotettu sääntely nähdäkseni johtaisi selvästi oikeasuhtaisuuden kannalta ongelmalliseen tiedonsaantioikeuteen. Mainituista edellytyksistä huolimatta olisi nähdäkseni arvioitavissa, että yksinomaan sakolla rangaistavien tekojen sisällyttämistä tiedonsaantioikeutta koskevaan säännökseen ei voi pitää oikeasuhtaisena, koska sääntely mahdollistaa arkaluonteisten tietojen saamisen. Vastaavasti saattaisi olla syytä vielä harkita, missä määrin ylipäänsä sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta on mahdollista sisällyttää tiedonsaantioikeuden piiriin tekoja, joista säädetty ankarin rangaistus on lievempi kuin kaksi vuotta vankeutta. Ei esimerkiksi nähdäkseni ole yksiselitteistä, onko esimerkiksi perusmuotoisen liikenneturvallisuuden vaarantamisen tai rattijuopumuksen selvittämisentressi niin painava, että se oikeuttaa yksityiselämään rajoittamisen tavalla, jossa tiedonsaanti kohdistetaan arkaluonteisiin tietoihin.

30. Esityksen sisältämässä 3. lakiehdotuksen 20 a §:ssä ja 5. lakiehdotuksen 2 luvun 14 a §:ssä Rajavartiolaitoksen ja Tullin tiedonsaantioikeudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa ehdotetaan säädettäväksi edellä mainittua vastaavasti siltä osin kuin kysymys on tiedonsaantioikeuden sitomisesta sellaisten rikosten paljastamiseen ja selvittämiseen, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta. Edellä kahden vuoden rangaistusmaksimista todettu on näin suoraan sovellettavissa myös näiden säännösten valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa. Rajavartiolaitoksen ja Tullin tutkittavana olevien rikosten suhteen olisi lisäksi arvioitava, onko ehdotettu tiedonsaantioikeus välttämätön nimenomaan sanottujen viranomaisten tutkittavana olevia rikoksia koskien. Esityksen (s. 92) mukaan Rajavartiolaitoksen tutkittavana olevista rikoksista kysymykseen voisivat tulla laittoman maahantulon järjestämisrikokset, ihmiskaupparikokset, väärennysrikokset ja muut vapauteen kohdistuvat rikokset, kun taas Tullin (HE, s. 102) osalta kysymys voisi olla huumausainerikoksesta, salakuljetuksesta, törkeästä tulliselvitysrikoksesta tai pakoterikoksesta. Tällaiset rikokset eivät sinänsä tapahdu sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa (HE, s. 92 ja 102). Edellä mainitut rikokset voivat olla monenlaisia, salakuljetuksena arvioitavaksi ja Tullin tutkimana rikoksena kysymykseen voisi tulla esimerkiksi salakuljetuksena arvioitava nuuskan laitton maahantuonti. Esityksessä ei nähdäkseni ole riittävän perusteellisesti arvioitu, minkä vuoksi kaikkien Rajavartiolaitoksen ja Tullin tutkittavana olevien rikosten, joista on säädetty vähintään kahden vuoden enimmäisrangaistus, paljastamiseksi ja estämiseksi olisi välttämätöntä ja oikeasuhtaista saada tieto läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tietyinä aikana.

31. Esityksen sisältämän 3. lakiehdotuksen 20 a §:n suhteen on lisäksi huomattava, että se mahdollistaa tietojen saannin sosiaali- ja terveydenhuollosta, jos tieto on välttämätön sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta, mutta tiedonsaantioikeutta ei säännöspäristäisesti rajata Rajavartiolaitoksen tutkittavana oleviin rikoksiin, toisin kuin tehdään voimassa olevan henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) 20 §:ssä. Sääntelyä olisi sen tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden vuoksi syytä tässä suhteessa täsmäntää.

Tietojen luovuttaminen

32. Esityksen sisältämän 1. lakiehdotuksen 7 luvun 2 § sisältäisi laajan tietojen luovuttamista koskevan säännöksen. Lähes vastaava säännös sisältyy 4. lakiehdotuksen 17 a §:ään ja 5. lakiehdotuksen 4 luvun 2 §:ään.

33. 1. lakiehdotuksen 7 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan poliisi saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa muita kuin luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jos tietojen luovuttaminen on yksittäistapauksessa tarpeen poliisille tai muulle viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle kuuluvan tehtävän vuoksi. Lisäksi poliisi saisi salassapitosäännöksen estämättä luovuttaa edellä tarkoitettuja tietoja viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jos se on yksittäistapauksessa välttämätöntä tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Ehdotetun säännöksen 2 momentin mukaan poliisi saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa muita kuin luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja, joiden ilmaisemiseen on yksittäistapauksessa painava syy hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman, vapauteen kohdistuvan rikoksen tai huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi tai muun tärkeän yleisen tai yksityisen edun suojaamiseksi taikka kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

34. Säännöksen 1 momentin sanamuotoa ehdotetaan muutettavaksi, koska ratkaisussa KKO 2023:24 on katsottu, että poliisilain 7 luvun 2 §:n 1 momentissa ei säädetä poliisin toimivallasta luovuttaa tietoja oma-aloitteisesti. Korkein oikeus katsoi, että sanotun säännöksen yleisluontoisuus sekä poliisin toimivaltuuksia ja perusoikeusrajoituksia koskeva täsmällisellä ja tarkkarajaisella lailla säätämisen vaatimus huomioon ottaen säännöstä ei ollut perusteltua tulkita siten, että poliisilla olisi sen nojalla toimivalta luovuttaa oma-aloitteisesti tietoja ulosottomiehelle ulosotto-asiaa varten.

35. Edellä todetun mukaisesti perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään arvioinut usein tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevan sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (ks. esim. PeVL 89/2022 vp, 12 kohta). Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat valiokunnan mukaan voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta ”tarpeellisiin tietoihin”, jos tarkoitettut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus ”tietojen välttämättömyydestä” jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 11/2024 vp, 12 kohta ja PeVL 13/2023 vp, 15 kohta).

36. Esityksessä ehdotettu poliisilain 7 luvun 2 §:n 1 momentin 1. virkkeessä tietojen luovuttaminen on sidottu tarpeellisuutta koskevaan vaatimukseen eikä sen kattamia tietosisältöjä ole

lueteltu tyhjentävästi sen kattaessa käytännössä lähes mitä tahansa tietoja. Vastaavasti tietojen luovuttaminen olisi mahdollista mille tahansa muulle viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle tällaiselle kuuluvan tehtävän vuoksi. Sääntelyä tulisi tältä osin muuttaa eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä edellytettyä vastaavaksi luettelemalla tietosisältöjä ja sääntelyä muutenkin täsmenämällä.

37. 1. lakiehdotuksen 7 luvun 2 §:n 1 momentin 2. virkkeessä sen sijaan tietojen luovuttaminen on sidottu välttämättömyyteen. Kysymys on kuitenkin välttämättömyydestä tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Esityksen (s. 79) perustelujen mukaan tärkeä yleinen etu voisi liittyä esimerkiksi vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan ja yhteiskunnan suojaamiseen rikollisryhmien toiminnalta vai vaikutukselta, kun tärkeä yksityinen etu voisi liittyä lapsen tai nuoren etuun moniviranomaisyhteistyössä. Koska säännöksessä tarkoitettua tärkeää yleistä tai yksityistä etua ei säännöksessä lainkaan täsmennetä, sääntely jää verraten yleiseksi. Ehdotetun sääntelyn tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden sekä oikeasuhtaisuuden kannalta sääntelyä olisi täsmennettävä tietojen luovuttamisen tarkoituksen suhteen.

38. 1. lakiehdotuksen 7 luvun 2 §:n 2 momentissa tietojen luovuttamista ei ole sidottu tarpeellisuutta tai välttämättömyyttä koskevaan vaatimukseen vaan tietojen luovuttaminen olisi mahdollista, jos sille on yksittäistapauksellinen painava syy momentissa mainitun tarkoituksen kannalta. Tietojen vastaanottajien joukkoa ei ole momentissa rajattu ja tietoja voisi luovuttaa myös yksityisille tahoille. Esityksen suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä koskevissa perusteluissa (s. 128) todetun mukaan valmistelussa on arvioitu, että painavan syyn edellytys asettaa tietojen luovuttamiselle korkean kynnyksen ja että muotoilu vastaa riittävällä tavoin eduskunnan perustuslakivaliokunnan tietojen luovuttamista koskevaa sääntelyä koskevaa lausuntokäytäntöä.

39. Edellä todetun mukaisesti 1. lakiehdotuksen 7 luvun 2 §:n 2 momentti on verraten avoin, koska siinä ei ole rajattu tietojen vastaanottajien joukkoa, tietojen luovuttamisen tarkoitukset on väljästi ja laajasti määritelty ja koska säännöksessä ei säädetä myöskään luovutettavien tietojen tietosisällöistä. Momenttiin sisältyvä painavan syyn edellytys ei nähdäkseni riittävästi säännöspuolesta rajaa tietojen luovuttamista vaan momenttia olisi välttämättä täsmennettävä vastaamaan eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä edellytettyä.

Helsingissä 3.3.2026

Sakari Melander
rikosoikeuden professori